

АЛБУМ – КАТАЛОГ ЗА 15-И ПЕХОТЕН ЛОМСКИ ПОЛК (КОЖУХАРОВА & ДИМОЛАРЕВА, 2020)

Б. В. ТОШЕВ

Е. Кожухарова, М. Димоларева. *Албум – каталог на изложбата 130 години от формирането на 15-и оехотен Ломски полк и 150 години от рождението на полковник Стефан Илиев*. Варна: Славена, 2020, 160 с. ISBN 978-619-190-164-4

След десетилетия на забрана и забрава в наши дни интересът към военната история на България бележи неудържим подем. Войните на Царство България за обединение и освобождение на българския народ с политическата намеса на тоталитарния режим останаха за дълъг период от време вън от вниманието на обществото.

Тази книга съдържа архивен и снимков материал от историята на 15-и пехотен Ломски полк – гр. Белоградчик. Събирането на такива материали е изключително трудна задача. Вече връзката с реките участници в българските войни – от първата през 1885 г. до последната през 1944-1945 г., отдавна е прекъсната. Все още има ветерани – войници, но вече са единици останалите живи офицери, които, за разлика от войниците, които честот гледат на войната в битов и тесен план, биха могли да дадат повече сведения за планирането и провеждането на

бойните операции. Няма офицери от 15-и пехотен Ломски полк, които още да са между живите.

Затова съставянето на книгата – албум и каталог е станало възможно чрез изследователска дейност с използване на онова, което още се намира в държавните архиви и което е запазено в частни колекции и семейни документи.

Тази дейност в голяма степен се е оказала успешна поради настойчивостта и нестихващия ентузиазъм на г-жа Емилия Кожухарова, от гр. Белградчик, сега учителка по математика в гр. Варна. Тя е близка родственица на бойния командир на полка през Световната война полковник Стефан Илиев, убит на Червената стена на 26 март 1917 г. Междувременно Емилия Кожухарова написа и книгата „Полковник Стефан Илиев: един живот за България“ (Kozhuharova, 2016), участва с

доклади в научни конференции и публикува няколко статии в сп. *Венец: Белоградчишкото списание за история, култура и народознание*.

В единствената пълна история на 15-и пехотен Ломски полк „Полувековният път на 15-и пехотен Ломски полк“ (Mussakov, 1939) четем:

[И]сторията на 15-и пехотен Ломски полк е изпълнена с безчет имена на отделни герои – офицери, подофицери и войници, с подвизи на групи, роти и дружини, но между тях като брилянт с приказна величина блестят на станалия вече наистина легендарен герой и пръв Ломец командир на полка – полковник Илиев (с. 6).

[Не] една са чиличените плочи, вковани в бойната ризница на младото българско племе, у които, в продължение на четири войни, идваха да счупят закалените си мечове много, незайни и различни, врагове. Между тях, обаче, с особен блясък сияе стоматата на ония, върху които неизлицимо врязан стои вензелът на най-храбрите между храбрите – 15-и пехотен Ломски полк – полкът мъченик, полкът легенда, полкът, който стана песен (с. 5).

Книгата на Кожухарова и Димиоларева се състои от 15 раздела.

Първа част: Белоградчишка околия по време на Сръбско-българската война.

Тази част съдържа две карти, факсимиленти на документи и портрети. Портретите са на Годор Илиев – опълченец, Георги Божинов, Александър Янин, от Белоградчик, Живко Петров, от Белоградчик и Михаил Бошнаков, от Белоградчик. Тук е известният портрет на героя от защитата на Белоградчик – поручик Панайот Дворянов, първият почетен

гражданин на Белоградчик. На снимката той е със съпругата си Елисевета, 3 юни 1889 г.

Втора част: Формиране на 15-и пехотен Ломски полк

Тук ще видите Указ № 11 на Княз Фердинанд I от 19 януари 1889 г., с който е формиран 15-и пехотен Ломски пол. От същата дата е и списъкът на Военния министър полковник Муткуров с наименованията на пешите полкове при новата организация на войската от № 1 до № 25.

Трета част: Командирите на 15-и пехотен Ломски полк

Списъкът на командирите на 15-и пехотен Ломски полк включва: майор Никола Фурнаджиев, подполковник Ангел Панев, подполковник Стоян Георгиев, полковник Васил Айрянов, подполковник Георги Паничерски, подполковник Иван Попов, полковник Иван Радионов, полковник Гиню Кърджиев, полковник Михаил Попов, подполковник

Стоян Абрашев, подполковник Константин Каварналиев, подполковник Тодор Попов, полковник Теофан Хранов, полковник Никола Дръжков, подполковник Атанас Вапцаров, подполковник Иван Жабински, полковник Иван Илиев, полковник Васил Шишков, полковник Христо Гагов, полковник Михаил Михайлов, подполковник Иван Кехайов, подполковник Найдено Шушулов, полковник Иван Кехайов, полковник Неделчо Гетов. Много от тези старши офицери са представени със снимки. Ето офицерите на 15-и пехотен Ломски полк от 1941 г.:

Четвърта част: От формирането на 15-и пехотен Ломски полк до превръщането му в боеспособна единица – маневри на полка

Фотографиите в този раздел са четири и изобщо са добре познати. Останалите документи и скици илюстрират военната подготовка на полка чрез упражнения и маневри. Интересен подраздел в тази част дава информация за участието на офицери и подофицери от полка в македонското освободително движение с Борис Сарафов, Христо

Чернопеев, Иван Савов. Интересен е и раздела: „редници и подофицери, служили в полка в началото на ХХ век.

Пета част: 15-и пехотен Ломски полк в Балканската война.

Полкът влиза в Балканската война с полковник Теофан Хранов. В Офицерското събрание при голям ентузиазъм и възторг на гражданите полк. Хранов обявява общата мобилизация.

Тази снимка от събитието в Офицерското събрание на полка не е непозната, но в книгата на Кожухарова и Димоларева снимката е представена с подкупващо високо качество.

В този ключов раздел на книгата има и портретни фотографии с много високо качество: на поручик Васил Савчев, от Белоградчик, на Никола Савчев, от Белоградчик, на Георги Савчев, писател, от Белоградчък, на Трифон Савчев, от Белоградчик, на генерал Тодор Кантаджиев, на катитан Симеон Ванков, на подпоручик Михаил Димитров, от с. Чупрене, на Вълчо Главчев, капелмайстор, от

Белоградчик, на поручик Христо Цолов, от Белоградчик, на подпоручик Георги Стойчев.

Останалите раздели на книгата няма да бъдат разгледани подробно в този отзив. Нужно е, обаче, те да бъдат изброени, което ще даде възможност на читателя да получи представа за всеобхватността и богатството на материалите, събрани и показани в тази книга: 15-и пехотен Ломски полк в Междусъюзническата война (защитата на Белоградчик в Междусъюзническата война; Офицери от 15-и пехотен Ломски полк, взели участие в Балканските войни); 15-и пехотен Ломски полк в Първата световна война (Настъплението срещу Сърбия; Боевете за Чеган и защитата на Битолската равнина; Епопеята на Червената стена); Полковник Стефан Илиев; Ежедневието на фронта; Спасяването на знамето на 15-и пехотен Ломски полк; Полкът в заложничество; Бойният марш на 15-и пехотен Ломски полк; 15-и пехотен Ломски полк между двете световни войни; 15-и пехотен Ломски полк във Втората световна война; Преклоение пред героите на 15-и пехотен Ломски полк; Полкът в обществено-политическия и културния живот на гр. Белоградчик; 15-и пехотен Ломски полк в литературата, изкуството и периодичния печат.

Албумът – каталог на Емилия Кожухарова и Мария Димоларева е книга, която трябва да присъства във всеки белоградчишки дом. Едва ли има семейства в бившата Белоградчишка околия, които да нямат близки, служили в 15-и пехотен Ломски полк – войници, подофицери и офицери, изпълнили с чест своя отечествен дълг.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

Kozhuharova, E. (2016). *Polkovnik Stefan Iliev: edin zhivot za Bulgaria*. Sofia: Voenno izd. [Кожухарова, Е. (2016). *Полковник Стефан Илиев: един живот за България*. София: Военно изд.].

Mussakov, I. (1939). *Poluvekovniat pat na 15 pehoten Lomski polk*. Sofia: Военно-izdat. Fond [Мусаков, И. (1939). *Полувековният път на 15-и пехотен Ломски полк*. София: Военно-издат. Фонд].

ПРИЛОЖЕНИЕ: ОЩЕ СНИМКИ

✉ Professor B.V. Toshev
University of Sofia
1 James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, Bulgaria
E-Mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

© 2020 Venets: Author

